

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-34>

УДК 338.48

МІКРОКРЕДИТУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

MICRO-CREDIT AS A PREREQUISITE FOR THE POST-WAR RECOVERY OF THE TOURISM BUSINESS IN UKRAINE

Кулик Оксана Михайлівнавикладач кафедри,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4218-1658>**Kulyk Oksana**

Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture

Стаття присвячена обґрунтуванню можливостей і механізмів використання мікрокредитування для забезпечення післявоєнного відновлення малого та середнього туристичного бізнесу в Україні. Детально проаналізовано показники та тенденції розвитку туристичної індустрії України в кризових умовах. Виділено перспективи та проблеми розвитку туристичного бізнесу України в кризових умовах. Обґрунтовано роль і механізми мікрокредитування як чинника додаткового фінансового забезпечення розвитку малого і середнього туристичного бізнесу в умовах післявоєнного відновлення. Зроблено висновок про те, що уряду та фінансовим інституціям України слід невідкладно розглянути питання удосконалення наявних і розробки та впровадження нових гнучких мікрокредитних програм, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу у туристичній галузі.

Ключові слова: мікрокредитування, туристичний бізнес, малі та середні підприємства, Україна, післявоєнне відновлення.

The article is devoted to substantiating the possibilities and mechanisms of microcredit to ensure the post-war recovery of small and medium-sized tourism businesses in Ukraine. The relevance of the study is determined by the specifics of the current crisis period of the development of the tourism sector of Ukraine in the conditions of the exit from the COVID-19 pandemic and the beginning of a full-scale war, which led to the growth of financial security risks of tourist enterprises and the need to find mechanisms for their minimization. Microcredit provides financial support to small and medium-sized enterprises, which often experience difficulties accessing traditional bank loans. This is especially important for post-war recovery when the national economy will be in a state of rehabilitation. Methods of analysis of literary and informational sources, generalization, and structural-logical methods were used. The indicators and trends of the development of Ukraine's tourist industry in the war conditions are analyzed in detail. Prospects and problems of developing Ukraine's tourism business in crisis conditions are highlighted. The role and mechanisms of microcredit as a factor of additional financial support for developing small and medium-sized tourist businesses in the conditions of post-war recovery are substantiated. The peculiarities of microcredit programs in Ukraine's private and state banks are analyzed. A structural and logical scheme for obtaining a loan from partner banks of the Entrepreneurship Development Fund from small and medium-sized enterprises in Ukraine has been developed. It was concluded that Ukraine's government and financial institutions should urgently consider improving existing development and implementing new flexible microcredit programs to support small and medium-sized businesses in the tourism industry. The practical significance of the research results lies in their use as recommendations for tourism enterprises, banking institutions, and authorities regarding improving lending processes for small and medium-sized tourism businesses in Ukraine.

Key words: microcredit, tourism business, small and medium enterprises, Ukraine, post-war recovery.

Постановка проблеми. Кінець 2021 року ознаменувався тим, що були знайдені шляхи і методи боротьби з пандемією COVID-19 через вакцинацію населення. Практично всі фахівці

туристичної галузі прогнозували відновлення і розвиток її в 2022 році. Але ситуація склалася інакше: 24 лютого 2022 року в Україні розпочалася повномасштабна війна. Російська агре-

сія повністю зруйнувала усі плани щодо відновлення потужностей і стабілізації розвитку індустрії туризму. У результаті під час війни туристична галузь України частково призупинила свою діяльність на ринку зовнішніх послуг, натомість, зосередила свої зусилля на облаштування ВПО (внутрішньо переміщених осіб). Здебільшого, туристичні агенції замість своєї стандартної роботи починають займатися волонтерством. Збитковість туристичної галузі зростає з кожним днем, і, на жаль, до завершення війни механізми впливу на стабілізацію та відновлення платіжного балансу галузі відсутні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню проблем розвитку туристичного бізнесу України та його фінансового забезпечення присвятили свої праці такі українські вчені як А. Голод [2], О. Коркуна [4], В. Кравців [5], М. Мальська [7], І. Сторонянська [10] та ін. Зазначені автори ґрунтовно проаналізували розвиток туризму як виду економічної діяльності, як структурного елемента національної економіки та як соціально-економічного явища. Особлива увага була надана питанням регіонального розвитку туризму в Україні та ролі фінансових механізмів у його забезпеченні. Окремі аспекти фінансового забезпечення розвитку індустрії туризму були предметом і наших попередніх досліджень [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Із урахуванням специфіки сучасних кризових умов розвитку туризму в Україні, все ще бракує наукових праць, де обґрунтовуються альтернативні методи фінансового забезпечення туристичної індустрії, зокрема туристичного бізнесу. Водночас серед механізмів додаткового фінансового забезпечення туристичного бізнесу в Україні недооцінюється роль кредитування, яке, незважаючи на складні для банківської системи умови, все ще працює.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування можливостей і механізмів використання мікрокредитування для забезпечення післявоєнного відновлення малого та середнього туристичного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з інформацією Державного агентства розвитку туризму, центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику в галузі туризму та курортів України [3], можемо стверджувати, що через повномасштабну війну в Україні надходження податків до державного бюджету України від

туристичної галузі за I-II квартали 2022 року зменшилося на 18%, відповідно до аналогічного періоду 2021 року, коли світ переживав пандемію COVID-19 і туристична галузь не мала можливості повноцінно працювати. Проінформовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 17%, а фізичних – на 7% порівняно з попереднім періодом. Обсяг надходжень до державного бюджету за 4 місяці 2022 року від сплати податків у сумі 370 млн грн., що на 24% менше за відповідний період 2021 року. Зафіксовано спад на 58% діяльності туристичних баз, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку; в грошовому еквіваленті сплачено 57 млн грн. проти сплачених у 2021 році 137 млн грн. Варто зазначити, що туристичні агентства збільшили приріст доходу від своєї діяльності та сплатили до бюджету на 85% коштів більше, ніж торік [1].

Щодо внутрішнього туризму навіть у заповнених готелях у певних локаціях переважає ВПО (внутрішньо переміщена особа, а не турист). Здебільшого, це люди, які втратили домівки або тимчасово переїхали в більш безпечне місце проживання для того, щоб зберегти життя своє і своїх близьких.

Якщо йдеться про міські готелі, то вони завантажені в певних локаціях на 20–25%, а в середньому, на 10–15%, а це не завжди рівень беззбитковості. Найбільше страждають готелі з номерним фондом 100 і більше номерів. Стосовно кадрового питання, майже всі згадані типи закладів індустрії гостинності оптимізують штатний розклад для збереження своєї діяльності. Дозить значна кількість працівників готелів, ресторанів, туристичних фірм та іншої сфери послуг їдуть до інших країн Європи в пошуках роботи [8].

Варто зауважити, що події глобального значення – чи пандемія, чи політична криза в якійсь країні – все це є цікавим для іноземного туриста. У січні 2022 року, коли ЗМІ повідомляли про можливість російського вторгнення, багато урядів інших країн застерігали туристів щодо поїздок в Україну, але туристи все одно їхали сюди. Ситуація погіршилася 22 лютого 2022 року, коли почалася війна і стало зрозуміло, що туристичного сезону в 2022 році практично не буде, а економіка країни в період війни буде практично паралізована. Адже від туристичної галузі залежить не лише відвідування туристичних локацій, але й користування супутніми сферами індустрії гостинності, які є однією з домінуючих складових ринкової економіки. Станом на 2023 рік небо все ще було закрите для цивільної авіа-

ції, тому надходження до бюджету від внутрішніх і зовнішніх авіап перевезень туристів та загалом громадян відсутні. Але зрозумілим є те, що після війни почнеться період відбудови України, і відновлення довіри до неї з боку туристів.

Варто зауважити, що загалом ситуація з українською індустрією туризму не виглядає песимістичною. Слід нагадати, що у світі є багато прикладів, коли після масштабних конфліктів країни відновлювалися і знову починала приймати туристів. Водночас саме зараз настав час посилити підтримку туристичного бізнесу України, враховуючи, що до війни цей сектор формував до 5% ВВП країни.

З огляду на високі ризики функціонування як бізнесу, так і банківської системи в умовах війни, вважаємо, що найбільш доцільним способом фінансової підтримки туристичних фірм України є мікрокредитування. Розглянемо детальніше процедуру мікрокредитування для туристичних фірм банками України та напрями її вдосконалення.

Програма мікрокредитування в Україні (ПМКУ) була створена в 1997 році Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Німецько-українським фондом (НУФ) для підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні. Ця програма відкрила доступ малому та середньому бізнесу до банківських кредитних ресурсів через українські банки, які пройшли певну підготовку та спеціальний відбір. Особливу увагу приділяють тим бізнесам, які не могли кредитуватися в банківських установах через складну процедуру отримання кредитів (мала застава, невелика історія бізнесу, відсутнє страхування).

У цю бізнес-групу ввійшли приватні підприємці, які займалися роздрібною торгівлею на місцевих ринках, малі підприємства, які працюють у сфері послуг. Програма ПМКУ відкрила додаткові можливості для розвитку і зростання бізнесу шляхом одержання фінансових вливань на поповнення обігових коштів, модернізацію обладнання.

Важливим фактором у системі мікрокредитування є те, що підприємець повинен витратити мінімум часу на роботу з банком та взяти гроші тоді, коли це йому необхідно.

Варто зауважити, що в Україні загалом процедура одержання кредиту за програмою мікрокредитування МСБ у приватних банках є простішою порівняно зі стандартною процедурою для корпоративних клієнтів. Для прикладу, клієнт звертається в банк, який працює

з програмою мікрокредитування, до кредитного експерта і розповідає, який кредит йому потрібно, надає на вимогу кредитного експерта повний опис діяльності свого бізнесу, після чого, якщо виконані вимоги задовольняють умови програми, тоді клієнт заповнює стандартну форму заявки для отримання кредиту і домовляється з кредитним експертом про час, коли буде проводитися фінансовий аналіз на підприємстві. Кредитний експерт оглядає підприємство, отримує повну інформацію про активи та пасиви і визначає кредитоспроможність підприємства, а також визначає взаємоприйнятні умови кредитування. Опрацювавши інформацію, кредитний експерт визначає оптимальну суму можливого кредиту, графік його погашення на скеровує документи на кредитний комітет банку. Консультації кредитного експерта з підготовки документів, як правило, є безкоштовними. В процесі розглядається питання про комплексне обслуговування клієнта. Якщо розглядається довготермінове кредитування, тоді укладається генеральна угода, яка дає можливість зменшити витрати на оформлення застави.

Загальні вимоги до клієнтів-позичальників:

- термін діяльності бізнесу не менше, ніж 6 місяців (торгівля);
- термін діяльності не менше, ніж 9 місяців (послуги та виробництво).

Процедура мікрокредитування через державні банки є дещо складнішою і реалізується із залученням Фонду розвитку підприємництва (ФРП). Зокрема, банками-партнерами ФРП щодо кредитування малого та середнього бізнесу в Україні є Укргазбанк, Ощадбанк та Укрексімбанк.

Аналізуючи роботу ФРП, варто зазначити, що в минулому – це Німецько-Український фонд (KSW), створений для підтримки мікро-, малого та середнього підприємництва шляхом надання кредитів на основний та обіговий капітал через банки-партнери. Фінансування здійснюється на поворотній основі, повернуті кошти будуть використані для підтримки нових проєктів.

На прикладі АБ «Укргазбанк» [9], програма мікрокредитування включає позичальників – фізичних осіб, підприємців (ФОП), мікропідприємства, малі і середні підприємства (середня кількість працівників за звітний період складає не більше, ніж 250 осіб і річний дохід не більше, ніж 10млн євро).

Призначенням кредиту може бути фінансування інвестиційних проєктів на понов-

лення обігового капіталу малого та середнього бізнесу. Максимальний розмір позики: 250 тис. євро (гривневий еквівалент). Термін кредитування: 3 роки – для фінансування обігового капіталу; 5 років – для фінансування інвестиційних проєктів.

Процедура отримання мікрокредиту у випадку державного банку є такою:

1. Клієнт звертається до банку-партнера ФРП.

2. Надає заявку на участь у програмі (згідно зі стандартною формою) та пакет документів на вимогу банку.

3. Кандидатуру позичальника розглядає банківська установа.

4. Погодження грошей із ФРП у разі позитивного рішення .

5. Надання кредиту [9].

З огляду на проаналізовані механізми, можемо запропонувати таку схему мікрокредитування для підприємств МСБ туристичної сфери (рис. 1).

Узагальнивши наявну практику кредитування, можна викоремити такі основні причини відмови банків у наданні мікрокредитів для малих і середніх туристичних підприємств.

1. Високий ризик. Туристичний сектор, особливо в умовах війни та нестабільності

загалом, вважається дуже ризикованим. Банки можуть вважати, що ризик неповернення кредитів у цій галузі вищий, ніж у інших.

2. Недостатність застави або гарантій. Малі та середні підприємства часто не мають достатньої кількості активів або застави, яка б задовольняла вимоги банку. Також можуть бути відсутні особисті гарантії від власників бізнесу.

3. Нестабільність доходів. Туристичний бізнес часто характеризується сезонністю та нестабільністю доходів, що може впливати на здатність підприємства регулярно виплачувати кредит.

4. Обмежена кредитна історія. Для нових або недавно відкритих підприємств може бути відсутньою достатня історія кредитування, що необхідно банкам для оцінки кредитоспроможності.

5. Недосконалий бізнес-план або докази життєздатності проєкту. Банки можуть вимагати від підприємств надання детального бізнес-плану та прогнозів доходів, щоб оцінити потенційний успіх кредитного проєкту.

Усвідомлення цих та інших причин може дозволити підприємцям краще підготуватися до процесу кредитування та розробити стратегії для зменшення перерахованих вище ризиків.

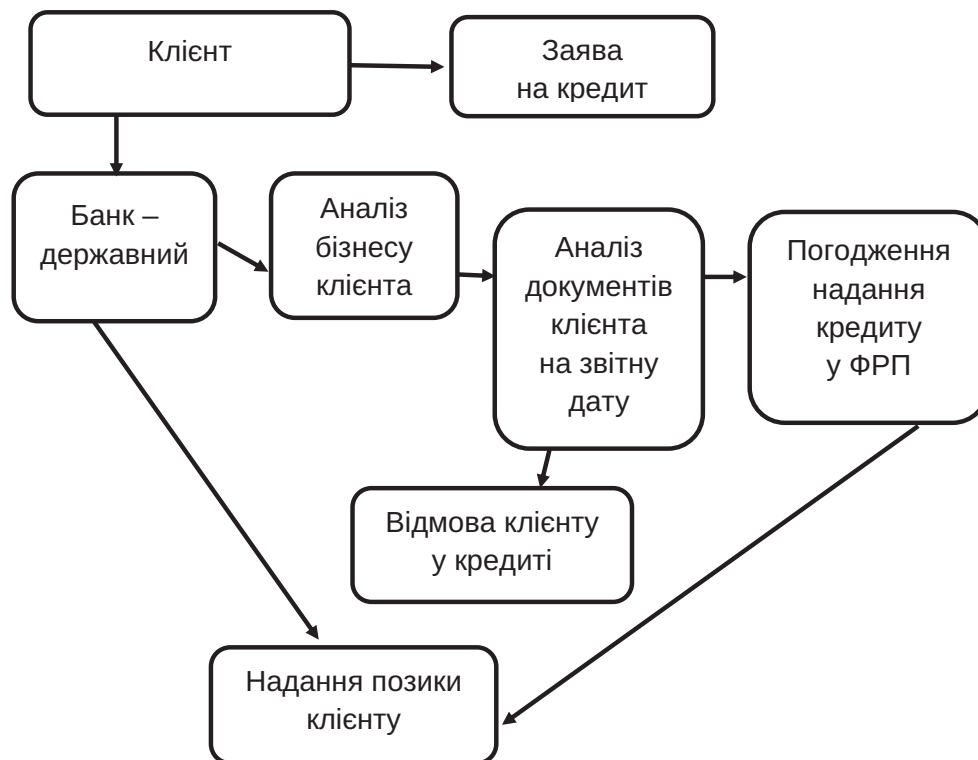

Рис. 1. Процедура отримання мікрокредиту для підприємств МСБ туристичної галузі у банку-партнеру ФРП

Джерело: складено за [9]

Висновки. Отже, мікрокредитування надає фінансову підтримку малим та середнім підприємствам, які часто відчувають труднощі у доступі до традиційних банківських кредитів. Це особливо важливо для післявоєнного відновлення, коли національна економіка перебуватиме у стані реабілітації. Мікрокредити сприяють інноваціям та ринковій адаптації, дозволяючи підприємствам швидко реагувати на змінні умови ринку та потреби споживачів. У контексті туризму це може передбачати розвиток нових туристичних продуктів та послуг, орієнтованих на нові можливості, що

виникнуть у післявоєнний період. Мікрокредитування також підтримує сталий розвиток та соціальну відповідальність, що є особливо актуальним у період кризи та після її завершення, адже стимулює розвиток місцевих громад, створення робочих місць та сприяє економічному відновленню регіонів. З огляду на це, уряду та фінансовим інституціям слід невідкладно розглянути питання удосконалення наявних і розробки та впровадження нових гнучких мікрокредитних програм, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу у туристичній галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Втрати внаслідок війни: як постраждав туризм в Україні. URL: <https://ua.news/ua/money/potery-v-rezultate-voyny-kak-postradal-turyzm-v-ukrayne>
2. Голод А. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 340 с.
3. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
4. Коркуна О. Потенціал туристично-рекреаційної сфери у розвитку економіки територіальних громад України : монографія. Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2020. 278 с.
5. Кравців В., Гринів Л., Копач М., Кузик С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Львів : ІРД НАНУ, 1999. 80 с.
6. Кулик О. М. Концептуальна модель фінансового забезпечення індустрії туризму регіону в післявоєнний період. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-12-02>
7. Мальська М. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 29(2). С. 143–151.
8. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samye-rkie-vremena-vpered-i-proishodit-turizmom-1657645856.html>
9. Правила надання мікрокредиту в АБ «УКРГАЗБАНК». URL: <https://nr-organizer.ukrgasaws.com/getFile/Whats-new/25f4f0fd-ae7c-26a2-8bfb-0b2c26f24e34.pdf>
10. Сторонянська І. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції : монографія. Львів : ІРД НАНУ, 2010. 324 с.

REFERENCES:

1. Vtraty vnaslidok viiny: yak postrazhdav turyzm v Ukraini [Losses as a result of the war: how tourism in Ukraine was affected]. URL: <https://ua.news/ua/money/potery-v-rezultate-voyny-kak-postradal-turyzm-v-ukrayne> [in Ukrainian].
2. Holod, A. (2017). Bezpeka rehionalnykh turystychnykh system: teoriia, metodolohiia ta problemy harantuvannia [Safety and security of regional tourism systems: theory, methodology and guarantee problems], Lviv : LDUFK. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/7667> [in Ukrainian].
3. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy [State Tourism Development Agency of Ukraine]. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Korkuna, O. (2020). Potentsial turystychno-rekreatsiinoi sfery u rozvytku ekonomiky terytorialnykh hromad Ukrainy [The potential of the tourism and recreation sphere in the development of the economy of territorial communities of Ukraine]. Lviv : LDUFK. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/30434> [in Ukrainian].
5. Kravtsiv, V.C., Hryniv, L.S., Kopach, M.V., & Kuzyk, S.P. (1999). Naukovo-metodychni zasady reformuvannia rekreatsiinoi sfery [Scientific and methodological principles of reforming the recreational sphere]. Lviv: IRD NAN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Kulyk, O.M. (2023). Kontseptualna model finansovoho zabezpechennia industrii turyzmu rehionu v pisliavoiennyi period [Conceptual model of financial support of the tourism industry of the region in the post-war period].

Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia, 10. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-12-02> [in Ukrainian].

7. Malska, M. (2012). Udoskonalennia derzhavnogo rehuliuвання rozvytku turyzmu v Ukraini z urakhuvaniem mizhnarodnoho dosvidu [Improvement of state regulation of tourism development in Ukraine taking into account international experience]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii : Mizhnarodni vidnosyny*, 29(2), 143–151 [in Ukrainian].

8. Naikrashchi chasy – poperedu. Shcho vidbuvaietsia z turyzmozom v Ukraini pid chas viiny [The best times are ahead. What happens to tourism in Ukraine during the war]. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samy-rkie-vremena-vperedi-proishodit-turizmom-1657645856.html> [in Ukrainian].

9. Pravyly nadannia mikrokydytu v AB «UKRHAZBANK» [Rules for granting microcredit in JSC "UKRGASBANK"]. URL: <https://nr-organizer.ukrgasaws.com/getFile/Whats-new/25f4f0fd-ae7c-26a2-8bfb-0b2c26f24e34.pdf> [in Ukrainian].

10. Storonianska, I. (2010). Rehionalnyi rozvytok Ukrainy. problemy intehratsii ta konverhentsii [Regional development of Ukraine: problems of integration and convergence]. Lviv : IRD NAN Ukrainy [in Ukrainian].